

Tadeusz Kamiński, Jarosław Koral

Instytut wiedzy charytatywnej we Freiburgu : tradycja i dzień dzisiejszy

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 3/1, 195-206

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TADEUSZ KAMIŃSKI
JAROSŁAW KORAL SDB

INSTYTUT WIEDZY CHARYTATYWNEJ WE FREIBURGU Tradycja i dzień dzisiejszy

Wstęp

Działalność charytatywna, będąca realizacją zasady miłości bliźniego w stosunku do osób ubogich i różnorako pokrzywdzonych, jest postrzegana przede wszystkim w swym wymiarze praktycznym

Świadczenie pomocy potrzebującym związane jest z rzeczywistością Kościoła Chrystusowego od samych początków jego istnienia¹. W toku dziejów Kościoła wykształciły się różnorodne formy tej działalności, z czasem coraz bardziej wyspecjalizowane, ale zawsze zmierzające do objęcia opieką jak największej liczby osób potrzebujących. Efektem tej ewolucji było powstanie dobroczynnej organizacji Kościoła katolickiego znanej pod nazwą „Caritas”²

Wszystkie te działania natury organizacyjnej, jakkolwiek niezbędne z praktycznego punktu widzenia, domagały się istotnego uzupełnienia w postaci systematycznej pracy naukowej. Z jednej strony bowiem praca charytatywna wymaga kształcenia osób ją podejmujących, z drugiej zaś rozwój cywilizacyjny przynosi coraz to nowe problemy, wymagające ciągłego poszukiwania adekwatnych i skutecznych sposobów ich przezwyciężenia. Ta teoretyczna podbudowa działalności charytatywnej może być nazwana „pastoralną teologią charytatywną” lub po prostu „wiedzą charytatywną”³. Właśnie dla rozwoju tej dziedziny wiedzy powołany został Instytut Wiedzy Charytatywnej (Institut für Caritaswissenschaft) we Freiburgu.

¹ Por. R. Kukaszyc, F. Woronowski, *Dobroczynne duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1985, szp. 1385.

² Por. J. M a j k a, *Caritas*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1985, szp. 1333n.

³ Por. F. Woronowski, *Teologia charytatywna*, „Ateneum Kapłańskie” 61(1971), s. 143.

Rys historyczny

Zagadnienia związane z wiedzą charytatywną były przez długie lata wykładane w ramach normalnego kursu teologii. Sama teologia przeszła oczywiście także swoistą ewolucję, co znalazło wyraz w zaistnieniu różnych specjalności teologicznych. Zasadniczo jednak centralną dyscypliną, której wiedza charytatywna była przyporządkowana była teologia moralna. Na Uniwersytecie Alberta Ludwiga we Freiburgu zajęcia pod własną nazwą: „Caritaswissenschaft” prowadzone były od roku 1918. Wykładowcą tego przedmiotu był prof. Franz Keller. On też został pierwszym dyrektorem utworzonego oficjalnie 3 kwietnia 1925 roku Institut für Caritaswissenschaft. Zanim jednak do tego doszło potrzeba było wielu starań zarówno ze strony samej uczelni jak i Niemieckiego Związku Caritas. To właśnie prezydent Deutscher Caritasverband Benedict Kreutz skierował 15 grudnia 1922 roku memorandum, w którym prosił Fakultet Teologiczny freiburskiego uniwersytetu o pomoc w urządzeniu Instytutu. Po uzgodnieniach wystosowany został 15 lutego 1925 roku odpowiedni wniosek do Ministerstwa Kultury i Nauki w Karlsruhe⁴. Ministerialne zarządzenie, na mocy którego Instytut mógł rozpocząć swą działalność senat Uniwersytetu otrzymał 3 kwietnia tegoż roku, tak że już w semestrze letnim 1925 pierwsi studenci mogli podjąć naukę na tym kierunku. 29 września 1926 roku natomiast zatwierdzony został ostatecznie statut Instytutu. Warunki jego funkcjonowania określono w sposób następujący:

- „§1. Instytut Wiedzy Charytatywnej przy Uniwersytecie we Freiburgu służy prowadzeniu badań i nauczaniu w dziedzinie *caritas*.
- § 2. Instytut jest przyporządkowany Fakultetowi Teologicznemu Uniwersytetu we Freiburgu. Dyrektor Instytutu jest członkiem Fakultetu Teologicznego.
- §3. Na wniosek kuratorium, które dysponuje otrzymanymi od Deutscher Caritasverband środkami, mogą być gościnnie zatrudniani do prowadzenia wykładów i ćwiczeń w Instytucie także osoby spoza Uniwersytetu. Warunkiem jest wykazanie się wymaganymi umiejętnościami fachowymi. O dopuszczeniu tych osób do pracy w Instytucie decyduje Ministerstwo Kultury i Nauki, po uprzednim wysłuchaniu opinii Fakultetu Teologicznego i senatu Uniwersytetu.
- §4. Plan pracy Instytutu zostaje ustalony w porozumieniu z wymienionym w § 3 kuratorium.

⁴ Por. R. V ö 1 k 1, *Fünfzig Jahre Institut für Caritaswissenschaft*, „Jahrbuch des Deutschen Caritasverband” 1975/76. s.201.

§5. Poza osobami, które uczestniczą w zajęciach uniwersyteckich na ogólnie obowiązujących warunkach, w wykładach i ćwiczeniach prowadzonych przez Instytut brać udział mogą w ograniczonej liczbie osoby, mające ukończone 18 lat i co najmniej roczną praktykę pracy w Caritas. Wniosek musi być poparty przez wymienione w § 3 kuratorium. Liczbę osób, dopuszczonych na tych zasadach określa dyrektor Instytutu. O dopuszczaniu do studiów decyduje komisja immatrykulacyjna Uniwersytetu”.⁵

Już wówczas oferowano czterosemestralny cykl studiów, który był dla słuchaczy wszystkich fakultetów. Pierwsze cztery semestry w historii Instytutu objęły w sumie 12 wykładów, 6 seminariów, liczne ćwiczenia praktyczne i wycieczki, mające na celu zapoznanie słuchaczy z rzeczywistością pracy w ramach Caritas.

Od stycznia 1925 roku prowadzona była kartoteka bibliograficzna, obejmujące publikacje fachowe z dziedziny caritas, zarówno niemieckie, jak i pochodzące z innych obszarów językowych⁶. Tok studiów w Institut für Caritaswissenschaft kończył się pisemnym i ustnym egzaminem z zakresu teologii charytatywnej, historii i znajomości praktycznej metod pracy socjalnej. Przeglądając archiwalne wykazy studentów z tamtych lat ze zdziwieniem można stwierdzić, jak wiele kobiet korzystało z możliwości studiowania tej dziedziny. W zbiorach tych można ponadto znaleźć nazwiska wielu znanych później ludzi. I tak na przykład lista uczestników egzaminu końcowego z 1934 roku zawiera nazwisko Franza Hengsbacha, późniejszego kardynała z Essen. Jako ciekawostkę podać można, że na egzaminie z polityki socjalnej otrzymał on notę „bardzo dobrze”.⁷

Problemem dużej wagi zarówno dla wykładowców jak i studentów Caritaswissenschaft było objęcie władzy w Niemczech przez nazistów. Charakter Instytutu zdecydowanie nie odpowiadał założeniom ideologów narodowego socjalizmu. W całych Niemczech dążyli oni do utworzenia jednolitego systemu opieki społecznej, całkowicie kontrolowanego przez państwo. System ów był zasadniczo odmienny od tego, który został wypracowany wcześniej i do którego przygotowywały studia w Institut für Caritaswissenschaft. W roku 1934 kierownik Instytutu prof. Keller został przeniesiony na emeryturę. W rok później jego następcy, prof. Josephowi Beekingowi odebrano ostatecznie prawo prowadzenia zajęć. Sam prof. Beeking z powodów politycznych musiał z Niemiec uciekać. 5 października 1938 roku

⁵ Cyt. za: F. Keller, *Das Institut für Caritaswissenschaft an der Universität Freiburg/B.*, „Jahrbuch der Caritaswissenschaft” 1927, s. 8-9.

⁶ Por. R. Völkl, *art. cyt.*, s. 202.

⁷ Por. *Studiengang mit Tradition*, „Freiburger Uni Magazin” 2(1995), s. 20.

decyzją Ministerstwa Kultury i Nauki w Karlsruhe przesądzone zostało definitywne zamknięcie Instytutu z dniem 15 października tegoż roku.

Po zakończeniu działań wojennych Fakultet Teologiczny Uniwersytetu we Freiburgu, wspólnie z mającym w tym mieście swą centralę Niemieckim Związkiem Caritas, podjął starania o ponowne otwarcie Instytutu. Dzięki osobistym wysiłkom prof. Linusa Boppa od 1947 roku mogły być już podjęte pierwsze zajęcia, choć w bardzo skromnym jeszcze zakresie⁸. W związku z dużym obciążeniem pracą naukową prof. Boppa od zimowego semestru 1954/55 w funkcji kierownika Instytutu zastępowali go prof. Joseph Hemlein i prof. Walter Durig. W semestrze zimowym 1959/60 szefem Instytutu został prof. Karl Deuringer, który od 1955 roku był asystentem, a od 1966 docentem w tejże placówce. Prof. Deuringer poświęcił się w szczególności badaniom nad historią działalności charytatywnej oraz teologicznym jej uzasadnieniem. Świadczy o tym szereg znakomych publikacji tego naukowca. Z początkiem zimowego semestru 1964/65 katedrę i Institut für Caritaswissenschaft przejął prof. Richard Völkl. Wówczas to ponownie poszerzony został zakres działalności oraz zmieniona została nazwa. Od tej pory istnieje przy freiburskim Uniwersytecie Institut (Lehrstuhl) für Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit czyli Instytut (Katedra) Wiedzy Charytatywnej i Chrześcijańskiej Pracy Socjalnej. Wobec nasilających się różnorodnych problemów społecznych i zadań, stojących przed pracą charytatywną, pilna okazała się potrzeba współpracy z założonym w 1964 roku i kierowanym przez prof. Rudolfa Henniga Institut für Christliche Gesellschaftslehre, czyli Instytutem Chrześcijańskiej Nauki Społecznej. Również od 1965 roku w czasopiśmie „Caritas” ukazują się bieżące informacje o działalności Instytutu. Podawany jest szczegółowy program wykładów, seminariów i imprez towarzyszących, a także dokładne omówienie treści pisanych w ramach Instytutu prac dyplomowych⁹. W tym trudnym i burzliwym dla Institut für Caritaswissenschaft okresie, od jego powstania do przeformowania w 1965 roku, dyplom uzyskało łącznie 181 osób¹⁰.

1 lutego 1988 roku Katedrę Wiedzy Charytatywnej i Chrześcijańskiej Pracy Socjalnej przejął prof. Heinrich Pompey¹¹. On też kieruje

⁸ Por. *Tamże*.

⁹ Por. R. Völkl, *art. cyt.*, s. 206-207.

¹⁰ Por. T e n z e, *Mitteilungen aus dem Institut für Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit*, „Caritas” Zeitschrift für Caritaswissenschaft und Caritasarbeit 2(1965), s. 95.

¹¹ Por. I. K i s t e r s, *Neuer Caritaswissenschaftler – Ein Interview mit Professor Heinrich Pompey*, „Caritas” Zeitschrift für Caritasarbeit und Caritaswissenschaft 12(1989), s. 563.

Instytutem do dziś, ściśle współpracując z Instytutem Chrześcijańskiej Nauki Społecznej prowadzonym przez prof. Norberta Glatzela.

Dzień dzisiejszy Instytutu

Przedstawiony powyżej rys historyczny przekonuje o długiej i bogatej tradycji nauczania w zakresie Caritaswissenschaft na Uniwersytecie we Freiburgu. Obecnie istnieją następujące możliwości studiowania tego przedmiotu:

1. Caritaswissenschaft można wybrać jako jeden z przedmiotów obowiązkowych w ramach normalnych studiów teologicznych. Zaliczenie odbywa się w drodze ustnego egzaminu, obejmującego jeden wykład wybrany z czterosemestralnego cyklu. Caritaswissenschaft może być też specjalnością wybraną w ramach studiów na Fakultecie Teologicznym. W takim wypadku egzamin obejmuje pełny czterosemestralny cykl wykładów plus dwa główne seminaria.
2. Zgodnie z trwającą od 1925 roku tradycją Caritaswissenschaft jest także możliwością dokończenia dla studentów wszystkich innych fakultetów oraz absolwentów uniwersytetów i innych równoważnych szkół wyższych. Dla uzyskania dyplomu ukończenia studium należy zaliczyć pełny program zajęć (przedstawimy go w następnym paragrafie niniejszego opracowania). Od 1993 roku absolwentom studium nadawany jest stopień naukowy dyplomowanego specjalisty Caritaswissenschaft (Diplomcaritaswissenschaftler).
3. Studia w zakresie Caritaswissenschaft mogą też służyć uzyskaniu stopnia licencjata lub doktora teologii w zakresie wiedzy charytatywnej.
4. Istnieje możliwość wyboru Caritaswissenschaft jako drugiego przedmiotu głównego lub jako specjalności pobocznej w ramach studiów magisterskich lub doktoranckich na Fakultecie Filozoficznym¹².

Kompetencje, jakie uzyskują osoby kształcące się w Instytucie należy odróżnić od tych, jakie nabywają zwyczajni pracownicy socjalni. Pracownicy socjalni w Niemczech kształceni są w wyższych szkołach zawodowych (Fachhochschule) jako specjaliści głównie dla państwowych instytucji opieki społecznej. Są to więc osoby, traktujące pracę socjalną w pierwszym rzędzie jako zawód¹³. Z kształceniem w Institut für Caritaswissenschaft und Christliche Sozialar-

¹² Por. *Tätigkeitsbericht 1990-1995, Arbeitsbereich Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit*, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i Br. 1995, s. 24-25.

¹³ Por. F. F l a m m, *Sozialwesen und Sozialarbeit in der Bundesrepublik Deutschland*, Frankfurt am Main 1976, s. 163.

beit natomiast nierozzerwalnie związane jest pojęcie diakonii. Działalność na polu socjalnym jest więc tu pojmowana w pierwszej kolejności jako służba społeczna, płynąca bezpośrednio z pobudek wiary i z przykazania miłości bliźniego¹⁴. Stąd też bierze się zapewne to niezwykle połączenie wielu dyscyplin naukowych w ramach Caritaswissenschaft. Z jednej strony istotną rolę odgrywa teologia, a z drugiej dziedziny jak najbardziej „świeckie”. Wykorzystanie tak szerokiego *spectrum* wiedzy umożliwia pełniejsze zrozumienie wielu złożonych problemów współczesnego świata, naprzeciw którym przychodzi stawać absolwentom studium w ich codziennej pracy w ramach Caritas. Zasadniczym celem kształcenia w zakresie Caritaswissenschaft pozostaje więc przekazanie odpowiedniej wiedzy i umiejętności, które pozwolą na odpowiedzialną i skuteczną pracę socjalną w wymiarze zarówno parafii, jak też w szerszych strukturach organizacyjnych.

Uniwersytet Alberta Ludwiga we Freiburgu jest jedyną w Niemczech uczelnią, która oferuje studia Caritaswissenschaft jako odrębną – choć przecież teologiczną – specjalność naukową. Istotne jest wszakże, iż przy dopuszczaniu do studiów na tym kierunku nie odgrywają żadnej roli kryteria wyznaniowe, choć Caritas jest instytucją Kościoła katolickiego. Warto przy tym zaznaczyć, że również Niemiecki Kościół Ewangelicki dysponuje jednym wydziałem uniwersyteckim o bardzo podobnym profilu, mianowicie Diakoniewissenschaft przy Fakultecie Teologii Ewangelickiej Uniwersytetu w Heidelbergu¹⁵.

Zakres tematów, składających się na prowadzone obecnie w Instytucie badania naukowe jest bardzo szeroki. Przekonują o tym zarówno tematy seminariów jak i prac dyplomowych. Celem egzemplifikacji wymienimy przeto kilka najbardziej charakterystycznych:¹⁶

- Miłosierdzie w Nowym Testamencie. Podstawowy motyw działalności charytatywnej.
- Wspólnota Kościoła wobec chorych psychicznie.
- Oczekiwania wobec diakonii i duszpasterstwa w szpitalach.
- Służba wśród nosicieli wirusa HIV.
- Problemy partnerstwa i pomocy osobom niepełnosprawnym psychicznie.

¹⁴ Por. H. P o m p e y, *Caritas*, „Christliches ABC. Heute und Morgen” 4(1994), s.44.

¹⁵ Por. N. M e t t e, *Caritas*, w: *Neues Handbuch der theologischen Grundbegriffe* red. P. E i c h e r, t. I., München 1991, s. 277.

¹⁶ Por. *Diplom-Aufbaustudiengang Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit* Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i Br. 1993, s. 8.

- Wiara jako podstawa zaangażowania w pracę charytatywną.
- Wspólnota małżeńska w krytycznych sytuacjach życiowych.
- Tzw. margines społeczny jako wyzwanie dla Caritas parafialnych.
- Hospicja i problem wspierania osób umierających.
- Zinstytucjonalizowana miłość bliźniego? Historia, tworzenia i oddziaływania związków Caritas.
- Problem ludzi starych.
- Kryzys państwa socjalnego. Szanse i ryzyka reformy socjalnej w kontekście aktualnych przemian ekonomicznych i politycznych.

Od momentu przejścia Instytutu przez prof. Pompeya widoczne jest znaczne przesunięcie akcentu w badaniach w stronę elementów medycyny, psychologii i psychoterapii. Dzisiejsza praca socjalna wymaga bowiem nie tylko pomocy w sytuacji ubóstwa materialnego, ale coraz częściej także wspierania osób, poszukujących sensu życia, nie akceptujących swojej osobowości, nieprzystosowanych do życia w społeczeństwie sukcesu itp. Problemem dla działalności charytatywnej jest więc także ludzka bieda i cierpienie w aspekcie psychicznym. A do przewyciężenia jej niezbędny wydaje się element religijny, świadectwo, dawane przez człowieka wierzącego poprzez wspieranie cierpiącego bliźniego¹⁷.

Jak więc możemy zauważyć, służba społeczna w ramach Caritas domaga się nie tylko doskonałego opanowania wiedzy fachowej i umiejętności technicznych. Potrzebna jest ponadto właściwie uformowana postawa duchowa i ten element także oferuje swym studentom Institut für Caritaswissenschaft, przez podkreślanie, z jakich źródeł ma wypływać i na jakim fundamencie ma się opierać pomoc potrzebującym. „Caritas” i „diakonia” to terminy najlepiej oddające istotę tej duchowej formacji.

Aktualna oferta dydaktyczna

Program studiów, którego zaliczenie wymagane jest do uzyskania dyplomu ukończenia, obejmuje pięć bloków tematycznych¹⁸. Zajęcia te rozłożone są na cztery semestry, przy czym naukę rozpocząć można dowolnie: albo od semestru zimowego, albo od semestru letniego. Istotne jest bowiem przedstawienie zaświadczeń o zaliczeniu wszystkich przewidzianych tokiem studiów zajęć niezależnie od kolejności, w jakiej się to odbyło.

Pierwszy z bloków przedmiotowych łączy zagadnienia teoretyczne, bezpośrednio związane z szeroko rozumianą dziedziną charytaty-

¹⁷ Por. I. Kisters, *art. cyt.*, s. 564-565.

¹⁸ Por. *Diplom-Aufbaustudiengang Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit*, dz. cyt. s. 10.

wną. Są to więc wykłady i seminaria wprowadzające w problematykę Caritas oraz poruszające kwestie konfliktów i komunikacji międzyludzkiej oraz tzw. nosologii, z podziałem na ogólną i specjalną. Tematy seminariów dotyczą zwykle najbardziej aktualnych problemów z tej dziedziny. Blok drugi obejmuje wykłady i seminaria z zakresu chrześcijańskiej nauki społecznej. Omawiane są podstawowe zagadnienia nauczania społecznego Kościoła, etyki rodzinnej, etyki gospodarczej oraz etyki państwa i prawa. Trzeci blok tematyczny, to zajęcia oferowane przez katedrę teologii moralnej. Blok czwarty zatytułowany został: „Pola działań chrześcijańskiej pracy socjalnej”. Przewidziane są tutaj ćwiczenia praktyczne, połączone z refleksją teoretyczną, hospitacje i praktyki w jednostkach organizacyjnych Caritas lub innych instytucji pracy socjalnej. Wśród zagadnień, na które zwraca się szczególną uwagę w ramach tego bloku znajdują się problemy pomocy dzieciom i młodzieży, osobom niepełnosprawnym i uzależnionym, azylantom, uchodźcom itp. Organizacja praktyk pozostawiona jest w zasadzie inwencji samych zainteresowanych, choć do Instytutu zgłaszane są propozycje ze strony instytucji i placówek pracy socjalnej, z których studenci mogą korzystać dla zaliczenia praktyk. Z założenia powinny to być dwie praktyki sześciotygodniowe na różnych polach pracy socjalnej. W wyjątkowych przypadkach zaakceptowane mogą być jednorazowe praktyki trzymiesięczne. Mile widziane są zaświadczenia o odbyciu takiej praktyki w stacjach opieki socjalnej, domach starców itp., a więc w bezpośrednim kontakcie z tymi, na których koncentruje się działalność Caritas. Piąty, ostatni blok przedmiotowy dotyczy zasad pomocy i doradztwa. Realizowany jest on najczęściej w formie weekendowych kursów lub seminariów, których czas trwania i terminy pozostawione są do uzgodnienia między uczestnikiem i osobami prowadzącymi. Zajęcia takie przeprowadzane są także we współpracy z innymi uczelniami lub w ramach szkoleń, organizowanych przez związki Caritas. Główny nacisk położony jest tu na metodykę prowadzenia rozmów z osobami cierpiącymi, szukającymi porady i wsparcia. Omawiane są również sposoby kierowania grupami i instytucjami.

Celem przybliżenia i skonkretyzowania tego ogólnego schematu studiów przyjrzyjmy się programowi zajęć dwóch kolejnych semestrów.

W semestrze letnim 1995 roku¹⁹ szef Instytutu prof. Pompey prowadził wykład pt. *Wiara i niesienie pomocy w chorobie i cierpieniu*.

¹⁹ Por. *Das Vorlesungsverzeichnis Sommersemester 1995*, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i.Br.

Chrześcijańskie aspekty psychofizycznej nosologii. Celem wykładu było zapoznanie słuchaczy z psychologicznymi i medycznymi aspektami poradnictwa i opieki nad osobami cierpiącymi, przebywającymi w szpitalach, zdanymi na pomoc innych. Nie chodziło przy tym o jakąś formę wyręczenia czy też zastępowania lekarzy, ale o wskazanie na rolę duchowej troski o ludzi chorych i potrzebę ich wspierania w wymiarze psychicznym i emocjonalnym. Zaprezentowana została zarówno wiedza *stricte* teoretyczna, jak i przykłady praktycznej realizacji zasady miłości bliźniego w stosunku do osób chorych i cierpiących, ze wskazaniem na szczególną rolę świadectwa wiary.

Główne seminarium tego semestru, prowadzone również przez prof. Pompeya i jego asystenta poświęcone było zagadnieniu kierownictwa w kościelnych systemach organizacyjnych. Chodziło o ukazanie socjalnych i psychologicznych aspektów pracy organizacji charytatywnych, z włączeniem elementów nowoczesnego managementu. Pozostałe seminaria obejmowały kwestie uzdolniania wspólnot parafialnych do służby socjalno-charytatywnej, wkład Kościoła w wychowanie dzieci i młodzieży, wybrane zagadnienia z przestępczości młodocianych i sposobów jej zaradzania. Ponadto jedno z seminariów skoncentrowane było na problemie uzależnienia od środków odurzających. Omówione zostały społeczne i psychospołeczne uwarunkowania powstawania nałogów oraz możliwości i granice prewencji, leczenia i samopomocy w tej dziedzinie. W semestrze letnim 1995 odbył się także kurs, w czasie którego uczestnicy mogli nabyć i wyćwiczyć praktyczną umiejętność prowadzenia rozmów z osobami cierpiącymi i szukającymi wsparcia.

W semestrze zimowym 1995/96²⁰ zalecono studentom zaliczenie wykładów z bloku drugiego i trzeciego. Wykład z podstaw chrześcijańskiej nauki społecznej w swym wprowadzeniu obejmował krótki rys historyczny i ewolucję tej dziedziny wiedzy, z uwzględnieniem problemu relacji między rozumem i Objawieniem w nauczaniu społecznym Kościoła. Przypomniana została dyskusja na ten temat, jaka prowadzona była od lat 50-tych do zakończenia Vaticanum II. Prowadzący wykład prof. Norbert Glatzel wiele uwagi poświęcił omówieniu tekstów: J. Ratzingera *Prawo naturalne, Ewangelia i ideologia w katolickiej nauce społecznej* i K. Rahnera *Problematyka teologiczna Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym*. W wykładzie tym ukazana została także istota i działalność Centralnego Komitetu Katolików Niemieckich, jako formy przełożenia nauczania Kościoła na praktykę codziennego działania. Omó-

²⁰ Por. *Das Vorlesungsverzeichnis Wintersemester 1995/96*, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i.Br.

wiony został ponadto wkład Niemieckiego Kościoła Ewangelickiego w chrześcijańską naukę społeczną oraz przybliżone zostały pryncypia katolickiej nauki społecznej, a więc zasady personalizmu, solidarności, pomocniczości i sprawiedliwości.

Wykład z teologii moralnej ogólnej skoncentrowany był na problematyce prawa naturalnego i godności osoby ludzkiej. Prowadzący, prof. Eberhard Schokenhoff, wyszedł od objaśnienia pojęć „moralność”, „etos” i „etyka” oraz różnych współczesnych koncepcji teologicznomoralnych. Na tej bazie przedstawione zostało prawo naturalne, najpierw jako dziedzictwo przeszłości, a następnie jako szczególne zadanie dnia dzisiejszego. W dalszej kolejności tematem wykładu były normy moralne, ich uzasadnienie i funkcje, uniwersalne znaczenie Dekalogu i Kazania na Górze oraz kompetencje Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i rola sumienia osoby.

Wykładem przeznaczonym specjalnie dla studentów Caritaswissenschaft było *Prawo socjalne jako podstawa pracy charytatywnej*. Prowadzący zajęcia prof. Werner Rynski omówił system bezpieczeństwa socjalnego w Niemczech, wyjaśniając różnorodność ubezpieczeń społecznych, świadczeń i pomocy społecznej. Następnie omówione zostały prawne uwarunkowania działalności charytatywnej, szczególnie te, które dotyczą bezpośrednio pracy instytucji kościelnych.

Główne seminarium tego semestru poświęcone było metodom pracy naukowej, które mogą być przydatne w prowadzeniu badań w zakresie Caritaswissenschaft. Przedstawione zostały m.in.: dialektyka, hermeneutyka, statystyka, analiza treściowa, a także metoda badań biograficznych. Ponadto, w semestrze zimowym 95/96 przewidziany był wykład na temat wielkich osobowości z historii pracy charytatywnej Kościoła, został on jednak w tym semestrze odwołany.

Caritaswissenschaft w opinii studentów

O rzeczywistości funkcjonowania Institut für Caritaswissenschaft wiele mówi nie tylko zaprezentowany powyżej szczegółowy program studiów. Również wypowiedzi studentów są znakomitym świadectwem dla tego wydziału. Jako najważniejsza cecha studiów Caritaswissenschaft podkreślana jest ich swoista interdyscyplinarność. Jest ona wynikiem zarówno samej oferty dydaktycznej, jak również i faktu, że studium otwarte jest dla studentów i absolwentów bardzo różnych wydziałów. Mają więc one doskonałą okazję do skonfrontowania swej wiedzy i umiejętności z różnych punktów widzenia. Jeden ze studiujących Caritaswissenschaft księży jako cenną rzecz uznał, iż oprócz teoretycznej wiedzy psychologicznej, teologicznej

i historycznej może podczas studiów zdobyć nowe kompetencje do efektywniejszego działania praktycznego w ramach swej parafialnej Caritas²¹. Dla studiującej tu absolwentki pedagogiki społecznej natomiast u podstaw decyzji o podjęciu doksztalcenia z Caritaswissenschaft legło zainteresowanie najgłębszymi motywami zaangażowania w pracę socjalną. Chciała więc „spróbować wyjaśnić, czy i jak daleko moja wiara chrześcijańska i chrześcijańska wizja człowieka mogą stanowić bazę dla wykonywania przeze mnie zawodu. Chodzi mi przy tym nie o motywację do pełnej poświęcenia miłości bliźniego, lecz o próbę poszukiwania źródła siły i stabilnego oparcia dla mojej osobowości”²². W ramach studiów podejmowane są właśnie tego rodzaju zagadnienia, co bardzo ułatwia odnalezienie się we właściwym miejscu pracy tym wszystkim, dla których techniczna, fachowa strona przygotowania do zawodu musi być uzupełniona elementem formacyjnym. Oddajmy przeto głos jeszcze jednemu studentowi: „Już podczas moich studiów teologicznych i pedagogicznych interesowały mnie przede wszystkim kwestie teologiczno-psychologiczne. Decydujące było dla mnie przekonanie, że dla późniejszej praktyki zawodowej istotna jest oprócz gruntownego wykształcenia teologicznego także wiedza o człowieku i związana z tym wiedza o innych sposobach docierania do ludzi”²³. Owa różnorodna wiedza o człowieku mieści się praktycznie we wszystkich zajęciach, oferowanych w ramach studiów Caritaswissenschaft.

Zakończenie

Potrzeba istnienia takiej placówki naukowej jak Institut für Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit przy Uniwersytecie Alberta Ludwiga we Freiburgu nie budzi wątpliwości. W Niemczech Kościół katolicki i ewangelicki utrzymują 80–90% wszystkich instytucji opieki społecznej. Ponad 800 tysięcy ludzi zatrudnionych jest w katolickiej „Caritas” i ewangelickiej „Diakonie”²⁴. Jest więc sprawą oczywistą, że tej ogromnej pracy powinna towarzyszyć sprawna i dobrze rozwinięta baza naukowa i dydaktyczna. Działalność freiburskiego Instytutu jest cenna również z naszego polskiego punktu widzenia. Długoletnie doświadczenia niemieckiej placówki mogą być bowiem bardzo przydatne dla pracy nowo otwartego Studium Caritas przy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie

²¹ Por. *Diplom-Aufbaustudiengang Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit*, dz. cyt., s. 6.

²² *Tamże*.

²³ *Tamże*, s. 7.

²⁴ Por. *Studiengang mit Tradition*, art. cyt., s. 19.

DAS INSTITUT FÜR CARITASWISSPNSCHAFT IN FREIBURG

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Instiutut für Caritaswissenschaft an der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg wurde 1925 gegründet. Der erste Direktor des Instituts war Prof. Dr. Franz Keller, der bereits seit 1918 die erste Lehraufträge für die Caritaswissenschaft erhielt. Während der Nazizeit in Deutschland hatte das Institut große Schwierigkeiten, seine Arbeit fortzusetzen. 1938 wurde es andgültig geschlossen. Die Wiedereröffnung des Instituts erfolgte 1947.

In der ganzen Bundesrepublik Deutschland bietet nur die Freiburger Universität ihren Studierenden einen Aufbaustudiengang „Caritaswissenschaft“ an. Das Ziel dieses Studiums ist, Studierenden aller Fakultäten den Umgang mit Methoden und Kenntnissen der Praxisfelder caritativer Arbeit in Gemeiden und Verbänden zu vermitteln. Das Studium kann man auch mit dem akademischen Grad „Caritaswissenschaftler/in“ abschließen. Jetziger Direktor des Instituts ist Prof. Dr. Heinrich Pompey.